

PREGLEDNI RAD

Izet Beridan* / Mirza Smajić** /
Sead Turčalo***

**(Geo)politički
i sigurnosni
izazovi
demokratskoj
konsolidaciji
tranzicijskih
država: slučaj
Bosne i
Hercegovine**

* Prof.dr.sc. Izet Beridan, Fakultet političkih znanosti Sveučilišta u Sarajevu.
E-MAIL: izet.beridan@fpn.unsa.ba

** Doc.dr.sc. Mirza Smajić, Fakultet političkih znanosti Sveučilišta u Sarajevu.
E-MAIL: mirza.smajic@fpn.unsa.ba

*** Doc.dr.sc. Sead Turčalo, Fakultet političkih znanosti Sveučilišta u Sarajevu.
E-MAIL: sead.turcalo@fpn.unsa.ba

SAŽETAK: U tekstu autori najprije analiziraju kompleksan sigurnosni diskurs i pojave na početku 21. stoljeća, fokusirajući se pritom na transformaciju (geo)političkih i sigurnosnih izazova, naročito u tranzicijskim društvima. Kao studiju slučaja koriste recentni kontekst Bosne i Hercegovine, koja se nakon više od dva desetljeća od okončanja agresivnog rata suočava sa izazovima karakterističnima za tranzicijske države. Kao mikrostudiju unutar ove bosanskohercegovačke studije slučaja koriste primjer euroatlantskih integracija i različitih geopolitičkih vizija države koje se prelamaju kroz taj proklamirani vanjskopolitički cilj države. Naime, na deklarativnoj razini, u dokumentima i pratećim zakonima Bosna i Hercegovina odredila je dva ključna strateška cilja, a to su integracija u NATO i EU. Navodimo da se radi o deklarativnim ciljevima, budući da trenutni geopolitički diskurs i praksa u Bosni i Hercegovini ne prate ono na što se država i njezini politički predstavnici obavezali kroz Opće smjernice o vanjskoj politici, svoje strateške dokumente u području sigurnosti i obrane, kao i Zakon o obrani itd. Put Bosne i Hercegovine ka euroatlantskim integracijama obilježen je nizom izazova, a sama država je u proteklih nekoliko godina u najvećim previranjima od okončanja rata 1995. godine. Autori u radu analiziraju (geo)političke izazove euroatlantskim integracijama Bosne i Hercegovine na tri razine – lokalnoj, regionalnoj i globalnoj.

KLJUČNE RIJEČI:
sigurnost,
euroatlantske
integracije, Bosna
i Hercegovina,
geopolitika, NATO,
EU, Rusija

Sigurnosni diskursi i pojave početkom 21. stoljeća

Iz perspektive klasične i moderne političke misli može se reći da 20. stoljeće predstavlja najintragantniju epohu civilizacijskog razvoja. Ovim stogodišnjim razdobljem dominirala su dva svjetska rata sa kataklizmičkim posljedicama koje su pomjerile granice ljudske solidarnosti i sposobnosti. Ipak, kraj 20. i početak 21. stoljeća karakteriziraju novi oblici međunarodne politike stvaranjem novih nacionalnih država, regionalnih i globalnih ideja, pokreta zasnovanih na principima ekonomskih, sigurnosnih, političkih, kulturnih, ekoloških i drugih integracija. Iz povijesne perspektive, utrka u naoružanju između SAD-a i SSSR-a, te širenje geopolitičkih aspiracija dviju velesila na kozmički prostor dovela je do ekonomskog sloma Sovjetskog Saveza, a era bipolarizma svoj kraj doživjela je i na simboličkoj razini rušenjem Berlinskog zida (1989) kao simbola bipolarizma. Raspadom Istočnog bloka u međunarodne odnose se vraća multilateralizam kao njihovo glavno obilježje, odnosno dijelom je otklonjena velika mogućnost izbijanja globalnog rata i nuklearnog uništenja na globalnom planu. To je značilo da rat više ne predstavlja glavnu prijetnju sigurnosti na nacionalnoj, regionalnoj i međunarodnoj razini. U posthladnoratovskom vremenu pojavili su se novi izazovi i prijetnje u upravljanju globalnom i regionalnom sigurnošću. Dok je u prošlosti većina prijetnji dolazila iz drugih država, danas nedržavni akteri¹ u sve većoj mjeri predstavljaju važan segment kreiranja novog sigurnosnog diskursa. Otvorena ekonomija i otvoreno društvo su kao glavne odlike globalizacije umrežile svijet, ali su i poslove sigurnosti (nacionalne, regionalne, međunarodne) učinili teže provedivim, a kontrola teritorija više nije glavni ili najvažniji prioritet (Kirchner i Sperling, 2007: 3).

No, iako je svijet naizgled doživio određene promjene, Kegley i Wittkopf ipak naglašavaju postojanje jednog sumornog kontinuiteta u prošlom stoljeću, tj. rata i nasilja (Kegley i Wittkopf, 2006: 581). Između ostalog, jedan od kritičara procesa globalizacije Eric Hobsbawm u svojoj studiji "Doba ekstrema", odnosno u "Istoriji kratkog dvadesetog vijeka", u posljednjem dijelu studije osamdesete godine prošlog stoljeća označava kao "odron", jer "u anarhiji bijede i pohlepe koja je zamijenila sovjetski blok, više nije bilo nezamislivo da nuklearno oružje, ili sredstva da se ono napravi, može doći u ruke organizacija koje nisu vlade. Stoga će svijet trećeg milenija skoro sigurno nastaviti biti svijet nasilnih politika i nasilnih političkih promjena. Jedina stvar koja je oko toga neizvjesna je kuda će odvesti te politike i pro-

145

Izet Beridan, Mirza Smajić i Sead Turčalo
(Geo)politički i sigurnosni izazovi demokratskoj konsolidaciji tranzicijskih država: slučaj Bosne i Hercegovine

1 Elke Krahnmann u svojoj studiji "New Threats and New Actors in International Security" smatra da nedržavni akteri (NVO-i, privatne vojne kompanije i međunarodne korporacije) ne samo da su pridonijeli nastanku novih sigurnosnih prijetnji, već igraju važnu ulogu u pružanju sigurnosti na mnogim razinama (Krahnmann, 2005: 8).

mjene” (Hobsbawm, 2002: 347). Ipak, posljednje desetljeće 20. stoljeća drastično je promijenilo sigurnosnu, političku, ekonomsku i socijalnu situaciju na svim razinama promišljanja.² Objektivno promatrano, početna euforija *posthladnoratovskog pacifizma* predstavljala je samo osjećaj nelagode, jer kako Chalk Peter zaključuje, prijetnje na donjem kraju spektra sukoba uvjetno će preuzeti vodeću ulogu i važnost. To znači da će takva dinamika vjerojatno smanjiti međudržavne sukobe, ali na račun “pandemijskog povećanja” prijetnji koje spadaju ispod razine konvencionalnog rata³ (Chalk, 2000: 1-2). Takva promišljanja teoretičar temelji na fluidnosti u novoj međunarodnoj politici, u kojoj vladaju anarhija, nasilje i spremnost na rizik. Takvo stanje može koristiti “slabima”, ne toliko kao sredstvo izražavanja svog identiteta nego kao način stvaranja identiteta (ibid). Prethodna zapažanja upućuju na zaključak da je novo područje ugrožavanja vrlo složeno po svojoj pojmovnoj kategorizaciji, odnosno vrstama, izvorima, predmetu, sredstvima i metodama, kao i intenzitetu i posljedicama.

U suvremenim sigurnosnim studijama, a zbog njihove specifičnosti i multidimenzionalnosti, dolazi i do određenih problema ili nejasnoća u pojmovnom određenju i upotrebi termina prijetnja, opasnost i sigurnosni izazov, iako se u mnogim stručnim raspravama, međunarodnim dokumentima ili, pak, strategijama sigurnosti može uočiti ravnopravno korištenje ovih pojmova, bez jasne pojmovne distinkcije. Prijetnja se može definirati kao “svjesna namjera uzrokovanja štete nekoj osobi, imovini ili pravu, da bi prinudila objekt prijetnje da ispuni nametnuto ponašanje” (Bajagić, 2007: 132). To znači da prijetnja predstavlja neku vrstu prisile sa namjerom stvaranja određene štete, dok se pojmom izazov označava “čin, postupak, kojim se netko izaziva sa određenim ciljem; izraz želje, namjere za takvim postupkom” (ibid: 130).

Analizom sustava nacionalne sigurnosti suvremenih država sve češće se prihvaća mišljenje da “pojam opasnosti uglavnom obuhvaća zdravstvene, okolišne, tehnološke i katastrofalne rizike, a pojam prijetnja se veže za sigurnosne rizike koji ugrožavaju nacionalnu ili međunarodnu sigurnost” (Heng, 2006: 48 u Lisica, 2011: 16).

Nadalje, to podrazumijeva usmjeravanje pozornosti i na moguće tendencije u sferama unutarnjih sukoba po bilo kojoj osnovi – nasilne promjene međunarodno priznatih granica, ekspanzija etničkog ili re-

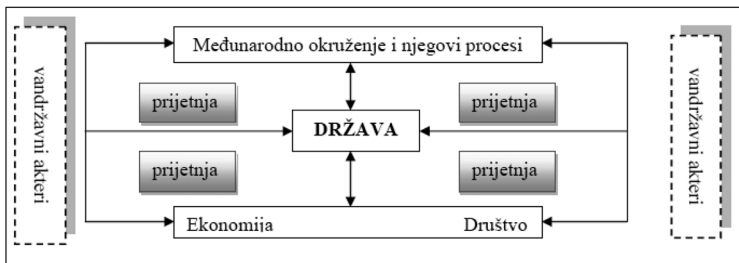
2 Novonastale promjene u sigurnosnom i ekonomskom okruženju prepoznali su i američki autori Max Singer i Aaron Wildavsky kroz novu dvodijelnu podjelu svijeta. Ta podjela podrazumijevala je dva svijeta, determinirana kroz ekonomske i sigurnosne pretpostavke, s jedne strane real world-zone koje su anticipirali kroz “mir, bogatstvo i demokratiju”, i s druge strane, drugi svijet, kojeg su karakterizirali “previranja, rat i razvoj” (prema Magyar, 1996:3).

3 U nivoe sigurnosnih prijetnji koje su ispod konvencionalnog rata možemo ubrajati: terorizam, transnacionalni organizirani kriminal, ekološke prijetnje, širenje bolesti...

ligijskog ekstremizma, organizirani kriminal, proliferacija, trgovina ljudima... (Smajić, Turčalo, Franić, 2013: 259). Osim vanjskih prijetnji ustavnom poretku države i njejoj nacionalnoj sigurnosti, Izet Beridan smatra da postoji i niz izvora ugrožavanja (prijetnji) sustavu nacionalne sigurnosti i građana koji su pretežno unutarnje naravi, među koje se ubrajaju:

- 1) politička previranja koja u krajnjem mogu proizvesti građanski rat;
- 2) terorizam;
- 3) organizirani gospodarski i ekonomski kriminal i korupcija;
- 4) organizirani kriminal koji podrazumijeva zaštitu optuženih za ratne i druge zločine,
- 5) trgovina ljudima, ljudskim organima, prostitucija, nasilje različitih oblika, ekonomska i druge vrste pomoći terorističkim djelatnostima;
- 6) organizirano i svako drugo narušavanje javnog reda i mira, te zakona u području prometa;
- 7) grupno ili pojedinačno narušavanje integriteta vlasti države, osobito u sustavu nacionalne sigurnosti iznutra, neizvršavanjem Ustavom i zakonima države propisanih dužnosti i funkcija; trgovina narkoticima i oružjem;
- 8) proliferacija oružja za masovno uništavanje;
- 9) organizirana kolaboracionistička djelatnost (Beridan, 2008: 92-93).

Sagledavanjem navedenih indikatora može se konstatirati da se pitanja unutarnje i vanjske politike sve više spajaju, odnosno govorimo o fuziji između unutarnje i vanjske politike (Kneuer, 2007: 56-57). Štoviše, Kneuer državu više ne vidi kao autonomnog i suverenog aktera u određenim političkim, ekonomskim i drugim pitanjima, objašnjavajući to kroz tzv. "sendvič"-poziciju države (*Shema 1*), što se u određenoj mjeri izravno reflektira na intenzitet i pojavu, ali i odgovor na suvremene sigurnosne prijetnje na makro i mikro razini.

SHEMA 1: "sendvič"-pozicija države⁴

4 Shema je modificirana i prilagođena radu (Kneuer, 2007: 56).

Suvremene sigurnosne prijetnje, poput organiziranog kriminala, terorizma, proliferacije oružja za masovno uništenje, ne treba promatrati kao “nove prijetnje”, jer se njihove osobine, vjerojatnoća i transnacionalnost razlikuju od tradicionalnih prijetnji (npr. međudržavnog rata). To znači da kraj hladnog rata nije doveo do potpune eliminacije prijetnje nuklearnog rata, ali jest do promjene redoslijeda na ljestvici sigurnosnih prijetnji.⁵ Međutim, suvremene sigurnosne prijetnje trebaju se prvenstveno objektivno, a ne subjektivno percipirati, jer ih njihova proširenost, intenzitet i vjerojatnoća čine prisutnijim u svakodnevnim društvenim, međudržavnim i globalnim aktivnostima (Smajić, Seizović, Turčalo, 2017: 47).

Bez obzira na teorijsko određenje budućih izazova i prijetnji, sigurno je da sukobi niskog intenziteta sve više dominiraju u odnosu na konvencionalni rat. U tom kontekstu, Martin van Creveld u studiji “Transformacija rata” projicira kako i tko će voditi buduće ratove, jer “prijelaz od konvencionalnog rata na sukob niskog intenziteta dovest će do toga da se mnogi sadašnji oružani sustavi, uključujući naročito najmoćnije i najnaprednije oružje, odlože na otpad” (2010: 190-191). Ovakvu argumentaciju autor zasniva na tezi da su nastojanja država da monopoliziraju nasilje uzdrmana, jer, kako tvrdi, najveći i najmoćniji imperiji koji su suočeni sa prijetnjom terorizma iznenada su počeli padati jedan drugom u zagrljaj i ako se ovakve tendencije razvoja sukoba niskog intenziteta nastave, onda će značajno mjesto zauzeti ratoborne organizacije... (Van Creveld, 2010: 179). Prethodne tvrdnje jasno ukazuju na opadanje monopola države na oružanu silu, odnosno na pojavu nedržavnih aktera, što znači da upravo “asimetrično ratovanje” počiva na nedržavnim oružanim grupama, sposobnim da se beskonačno održe protiv stranih i domaćih državnih snaga, pa čak da ovakve posljedice razvoja situacije mogu podrazumijevati “globalni povratak na prvu veliku epidemiju masakra, genocida i etničkog čišćenja...” (Hobsbawm, 2008: 84).

Demokratska konsolidacija tranzicijskih država – izazovi i perspektive

Početak devedesetih godina prošlog stoljeća označio je kraj antagonističkih politika, oličanih u dotadašnjem četrdesetogodišnjem hladnom ratu, i time je označen službeni početak nove svjetske politike. Teorijska promišljanja o novoj svjetskoj politici karakterizirale su bi-

5 U 2003. godini Sjedinjene Američke Države i Rusija su i dalje u svom posjedu imale između 7.000 i 8.000 nuklearnih bojevih glava, što ne umanjuje nuklearnu prijetnju, bar na teoretskoj razini. Međutim, promjena vanjskopolitičkih imperativa, prvenstveno ovih zemalja, učinila je ovu prijetnju manje vjerojatnom (Krahmann, 2005: 5).

narističke predstave. Dok je s jedne strane raspravljano i ustvrđivano da je došao kraj nacionalnog identiteta i države, te da će dominirati nadnacionalne ideje i posebno ekonomske međuzavisnosti, na drugoj strani se tvrdilo da će novi sukobi biti vođeni uzduž civilizacijskih linija podjela (Huntington, 1993).

U takvom ambijentu počinju se javljati rasprave o kozmopolitskom identitetu kao što su “globalni građanin” ili “staratelj planete Zemlje” (Nye, 2006: 292). Na razvoj ovakve rasprave posebno su utjecale demokratske promjene krajem osamdesetih godina, koje su simboličkim padom Berlinskog zida 1989. godine označile trijumf liberalne ideje. Francis Fukuyama je ovaj period označio kao “kraj povijesti”, temeljeći svoju eksplikaciju na shvaćanju “povijesti kao linearnog procesa koji ne može biti vraćen unazad, a čiji je prirodan ishod demokracija; te (...) samo liberalna demokracija karakterizira univerzalno priznanje, a kraj povijesti je logičan slijed jer nijedan drugi oblik društvenog institucionaliziranja ne može ponuditi daljnji progres čovječanstva” (vidi Fukuyama, 2002). Iako se činilo da ovaj model postaje univerzalno prihvatljiv, čini se da liberalna demokracija nije bila u stanju prepoznati “značaj islamskih i *konfucijanskih* političkih odlika, koje su obično odbacivali kao prosta odstupanja, ili jednostavno kao dokaz da postoji otpor prema inače neospornom napretku liberalne demokracije” (Heywood, 2004: 62). U svojoj posthistorijskoj analizi o islamu, Fukuyama naglašava da se “dugoročno čini da će islamski svijet biti ranjiviji na liberalne ideje negoli obratno, jer je liberalizam u prošlih 150 godina privukao brojne i snažne pripadnike muslimanske vjere” (Fukuyama, 1994. u Ćurak, 2009). Ispitujući navedeno, Nerzuk Ćurak napominje da je Fukuyama zaboravio postaviti sljedeće pitanje: *Da li je te brojne i snažne pripadnike muslimanske vjere privukao liberalizam ili islam koji su oni kao muslimani prepoznali u liberalizmu?* (Ćurak, 2009: 96). Ovakve rasprave intenzivirale su se u znanstvenim, političkim i sociološko-religijskim krugovima posebno nakon terorističkih napada 11. rujna 2001. godine na Sjedinjene Američke Države. Prividno se činilo da je posthladnoratovsko vrijeme trebalo označiti epohu “demokratskog mira”, što je početkom 1992. godine označeno i UN-ovim dokumentom “Agenda za mir” i porukom tadašnjeg Glavnog tajnika UN-a da “veze između demokratske prakse-kao što su vladavina prava i transparentnost u donošenju odluka-i postizanje istinskog mira i sigurnosti, uvjetuju stvaranje novog i stabilnog političkog porетка” (Reiber, 2009: 23).

Schmitz i Sell naglašavaju da iako “institucionalna tranzicija” može biti *conditio sine qua non* za daljnji razvoj demokracije, samo formalna promjena režima ne podrazumijeva i automatsku demokratizaciju, jer samo aktivno sudjelovanje većine stanovništva u političkom procesu podrazumijeva svojstva nove demokratske institucije koja su prihvaćena u društvu i materijalno garantiraju stabilnu demokraciju

(Schmitz i Sell, 1999: 26). Suštinski, devedesete godine prošlog stoljeća postale su eliksir vanjskih aktera za promicanje demokracije u postratnim i postkonfliktnim društvima, te u mnogim naporima za izgradnju mira. Početak 21. stoljeća označio je podjelu moći među državama po obrascu koji, prema Nyeu, predstavlja trodimenzionalnu šahovsku tablu, gdje se igra odvija i horizontalno i vertikalno (Nye, 2006: 335). No, osobito su događaji od 11. rujna 2001. godine i posljedice reakcija na te događaje promijenile dotadašnju univerzalnu metaforu demokracije i uzdrmale reputaciju njenih istinskih vrijednosti. Posebno se naglašava potreba preispitivanja zapadnih strategija za promociju demokracije. Julia Buxton apostrofira pogrešan pristup zapadnih sila kroz tzv. tranzicijsku paradigmu, koja se temelji na voluntarističkim premisama da demokracija može egzistirati u bilo kojem okruženju (Buxton, 2006: 709). No, efekti i posljedice nacionalnih i međunarodnih dimenzija promocije demokracije u suvremenom diskursu odrazile su se na teorijskom i praktičnom polju. Njemačka studija "Bedrohungen der Demokratie" (*Prijetnje demokraciji*) iz suvremenog diskursa naglašava da postoje znakovi demokratskog propadanja "raspadom socijalističkog sistema (...), s jedne strane se govori o pobjedi demokracije (...), a s druge strane se govori o krizi i porazu" (Brodocz, Llangne i Schaal, 2008: 13). Autori ove studije naglašavaju sve veće prisustvo "krizne retorike" koja je produkt endogenih i egzogenih koncepata prijetnji demokraciji današnjice. To znači da prijetnje demokraciji (in)direktno proizlaze iz unutrašnjih problema i izazova, a procesi globalizacije omogućavaju otvorenost granica, što otvara nove sigurnosne probleme koji omogućavaju da demokracija postaje sve više osjetljiva na sve prijetnje. Takvi egzogeni procesi imaju za posljedicu prekomjernu reakciju koju Sunstein (2007) označava paradigmom "Gesetze der Angst" (*zakoni straha*), što rezultira time da demokracija sve više postaje prijetnja sama sebi. Bitno je reći da su endogeni koncepti prijetnji posljedica jednosmjerne usredotočenosti demokracije na ljudska prava ili na "ekonomsko blagostanje" i time srodne liberalne imperativne koji izravno potkopavaju demokratske principe (Brodocz, Llangne i Schaal, 2008: 14-16). U teorijskom i praktičnom pogledu prijetnje demokraciji ne dolaze samo od nedemokratskih država već i od grupa, pa čak i od pojedinaca. Piazolo navodi da iako je početak 21. stoljeća obilježen neadekvatnim idealima demokracije na nacionalnoj i međunarodnoj razini, ne mora i ne treba značiti da negativno razmišljamo o demokratskim idealima (2006). Autor ukazuje na nužnost korekcija određenih političkih intervencija u socijalnom, sigurnosnom i ekonomskom okruženju koje se temelje na osnovnim postulatima i načelima demokracije, a to su jednakost, sloboda i solidarnost. Nesporna je činjenica da je došlo do određenog diskontinuiteta demokratskog diskursa po prvi put u posthladnovremenskom periodu, ali borba za demokraciju može biti jedino pravo i

referentno rješenje za mir i stabilnost. U tom kontekstu, John Keane naglašava da je demokracija najbolje oružje za rješavanje ljudske arogancije, ludosti i oholosti (2010: 14). No, iako je diskurs demokratske tranzicije ovladao istočnom hemisferom i otvorio nove društvene horizonte, složena društvena slika novonastalih država ipak postaje ključni izazov politici “mira i demokracije”.

Na određen način “mir i demokracija” postali su primarni instrumenti nove politike međunarodne zajednice. Ipak, suvremena literatura ističe nekoherentnost pristupa “mirovnim procesima”. Parcijalni uspjesi, ili, pak, neuspjesi mirovnih misija početkom 90-ih godina, te dodatna zabrinutost za budućnost etnički heterogenih država postjugoslavenskog, afričkog i sovjetskog svijeta, doveli su do negativnog i ograničenog trenda promišljanja demokracije. To se pretežno odnosi na “nove demokracije” koje osim izbora nemaju ponuditi ništa novo, što otvara pitanja “dobrog” ili “lošeg” u demokraciji (Aurel i Merkel, 2004). Argumentacija za ovakav stav može se pronaći kod pojedinih autora koji vjeruju da je globalni demokratski val bio *oversold*, ali da dolazi opasnost od novoizabranih lidera.⁶ Prethodne rasprave proizvod su odsustva jedinstvenog i unificiranog teorijskog okvira, prije svega na znanstvenoj, a zatim i međunarodno-političkoj razini, odnosno projiciraju se različite perspektive u procesu izgradnje mira (*peacebuilding*) i demokratizacije. Autorica Anna Jarstad naglašava da su se demokratizacija i izgradnja mira promatrali kao paralelno i uzajamno korisni procesi. Međutim, znanstvenici su identificirali prividni paradoks, dok je demokracija kao politički sustav povezana s mirnim rješavanjem sukoba unutar i između država, a često je i put do demokracije vodio kroz konflikt (Jarstad i Sisk, 2008: 19). U tom kontekstu, Audra Mitchell u diskursu o konfliktu naglašava da se transformacija može odvijati samo kao proces, a ne kao dio ili događaj. To podrazumijeva usmjeravanje pozornosti na procesnu logiku i konstitutivnu ulogu u stvaranju mira (Mitchell, 2010: 641-642).

Na drugoj strani, otvorili su se bitni geopolitički zahtjevi proizvedeni novom sigurnosnom paradigmom i potrebom za “eliminacijom strateškog vakuuma u srednjoj Europi” (Kissinger, 2003: bv31). Zbog deficitarnih institucionalnih i obrambenih kapaciteta EU, eliminacija sigurnosnog vakuuma nije bila moguća bez kapaciteta NATO-a i Sjedinjenih Država. Bivši predsjednik Sjedinjenih Država Bill Clinton (1992-2000.) kao razloge za širenje NATO-a,⁷ navodi, između ostalog,

6 Prema istraživanju u 100 zemalja koje se smatraju “tranzicijskim” u posljednjih sto godina, relativno mali broj, manje od 20, jasno su bile na putu da postanu uspješne i funkcionalne demokracije ili su napravile snažan demokratski napredak. Ako promatramo “treći val” demokratizacije, primjetno je da veći-
 na zemalja nije ostvarila ili stvorila uvjete da funkcioniraju kao demokracije. U nekim državama unutrašnji politički procesi nisu čak ni započeli, što je opet divergiralo autoritarnom režimu (Crothers, 2002. u Aurel i Merkel, 2004: 2).

7 Govor predsjednika Billa Clintona na West Pointu u svibnju 1997. godine (prema Kissinger, 2003: 31).

“pomoć u osiguranju historijskih demokratskih dostignuća u Europi, poticaj budućim članicama da prevladaju različite stavove mirnim putem, i brisanje umjetne crte podjele koju je u Europi iscrtao Staljin i približavanje Europe sigurnosti umjesto njenog zadržavanja u podjelama i nestabilnosti”. Time su ove dvije organizacije postale prioritet vanjskopolitičkih orijentacija zemalja Istočne, pa i Jugoistočne Europe, ili kako je Gret Heller opisala: “Što je brže moguće pristupiti Europskoj uniji i NATO-u” (Heller, 2006: 114). Krahom projekta “Pax Sovietica” (Adrian-Hyde Price, 1994: 224) zemlje Istočne, a dijelom i Jugoistočne Europe relativno su mirno izgrađivale vlastiti nacionalni suverenitet,⁸ dok je prostor SFR Jugoslavije slijedio različit i nešto manje uspješan put, tako da mnogima ova regija postaje “neizdiferencirana močvara problema i zaraćenih država” (Seroka, 2010: 210). Međutim, zapadna literatura ovo područje uglavnom nije predstavljala kao “dinamičnu, propulzivnu regiju, već su je zapadnjački pisci, novinari i znanstvenici u znatnoj mjeri tretirali ili tretiraju (...) kao zaleđeni entitet u povijesti” (Ćurak, 2010: 44). Ako Balkan promatramo u geografskom obliku kroz pet bivših republika SFRJ, s izuzetkom Republike Slovenije, onda je zaista postao zaleđeni entitet u historiji, zbog prevladavajućih etnonacionalnih razlika i okolnosti između i unutar granica država (problemi nacionalizma, izgradnje državnog suvereniteta i identiteta), suprotstavljajući se valu demokratskog mira. U simboličkom smislu, ova regija možda je opterećena jednom vrstom *negativne ontologije* koju je vrlo teško promijeniti. Ta opterećenost Balkana prisutna je i u geopolitičkom diskursu regije kao “poluotočne mase između Jadranskog, Sredozemnog i Egejskog mora (...) regije koje se nalaze između mnogih civilizacijskih prostora i mnogih sustava političkog uređenja, smještene na granici carstava ili manje-više podijeljene među tim carstvima, te regije ne prestaju biti sporne (...) što uzrokuje vječne sukobe oko podjele teritorija među narodima koji se miješaju, a opet ostaju odvojeni.” (Defarges, 2006: 24).

Složena politička, društvena i ekonomska realnost i promjenjiva očekivanja (sigurnost i stabilnost država) krajem devedesetih godina prolongirale su težnju pojedinih zemalja za procesom demokratizacije te integracije u EU i NATO, što je rezultiralo procesima koje je karakteriziralo odsustvo transformacije, suradnje, sigurnosti, te opća dezorganizacija na regionalnoj i međunarodnoj razini. U takvim okolnostima za ova područja je, kako ističe Ćurak (2011: 73), najčešće bio “rezerviran status barbara, onih koji ostaju izvan civilizacijskih zidina i zahtijevaju stalnu imperijalnu upravu (...) jer *nije opravdalo povjere-*

8 Najsvjetliji primjer za to jest mirno razilaženje Čehoslovačke (1993.), osnivanjem Češke Republike i Republike Slovačke. Osobito, teorija demokratizacije na primjeru Češke i njihovog “civilnog entuzijazma” interpretira vrlo uspješnu transformaciju od komunističke do konsolidirane demokratije (šire Dryzek i Holmes, 2004: 240-252).

nje velikih sila da je sposobno da se samo o sebi stara (Karnegijeva komisija)” (usporedi Ćurak, 2011: 73). Time su bili stvoreni pokušaji izolacije Zapadnog Balkana od ostatka političke, ekonomske pa i “geografske” Europe kao određeni entitet koji generira samo nasilje i nestabilnost.

Nadovezujući se na “civilizacijski heksagon” s teorijskim promišljanjima pojedinih teoretičara (Gromes, 2007: 35; Reiber, 2007: 40), može se reći da su identificirana tri osnovna problemska pitanja postratnih društava, a to su: problem unutarne i vanjske sigurnosti, izgradnja političko-administrativnih institucija i sektora te socijalno-ekonomski problemi kao posljedica ratnih djelovanja. Prethodna pitanja po svojoj prirodi mogu dovesti do snažne polarizacije društva, što dovodi do otežanog stvaranja jedinstvenog osjećaja pripadnosti (*njem. Wir-Gefühls*). Schneckener naglašava da se postratna društva susreću sa višedimenzionalnim problemima, zbog čega “*peacebuilding*” kao proces za cilj treba imati rješavanje *političkih, gospodarskih, socijalnih i psiholoških* posljedica rata, kao i razgradnju strukturalnih uzroka konflikta” (Schneckener, 2005: 20 u Reiber, 2007: 42).

U tom slučaju, kao primjer može poslužiti bosanskohercegovačko društvo. Dok “društveni sukobi” sa svojim pod-segmentima procese demokratske transformacije manifestiraju kroz kontrapolarnost vanmaterijalnih kategorija ukupnog privrednog i političkog života Bosne i Hercegovine, “normalno” stanje karakteriziraju stvari “gdje egzistiraju *naše škole, naše šume, naša struja, naši univerziteti* (čitaj srpske, hrvatske i bošnjačke), a da bi egzistiralo to “naše”, u tome ne mogu biti “oni” (Abazović, 2008: 40).

Bosna i Hercegovina – aktualni tranzicijski izazovi

Bosna i Hercegovina po mnogo čemu predstavlja specifičnu državu. Dok je primarni izazov niza postsocijalističkih država, pa tako i država regije Zapadnog Balkana, bio izlazak iz tadašnjih ideoloških i političkih struktura, redefiniranje strateških ciljeva i definiranje novih strateških smjernica, Bosna i Hercegovina se suočila sa ratom i destrukcijom. Rezultat rata protiv Bosne i Hercegovine bilo je unutarne restrukturiranje države na dva entiteta, od kojih je jedan podijeljen na 10 kantona. Bošnjaci, Hrvati i Srbi su ustavom definirani kao konstitutivni narodi, dok su stanovnici Bosne i Hercegovine koji ne pripadaju ili se ne osjećaju pripadnicima triju etničkih grupa podvedeni pod kategoriju *ostali*. Građanin se spominje samo u preambuli Ustava, te im je tako osporena mogućnost da participiraju u novospostavljenom sustavu podjele vlasti (*power sharing*) u *daytonskoj* Bosni i Hercegovini. Institucionalnim uređenjem države zadovoljene su ratne razmirice “...na račun efektne državnosti” (Hartwig, 2007: 4). Osim situiranja najvećeg dijela ovlasti pod okrilje entiteta definiranih

u diskriminatornim etničkim kategorijama, Ustav je model "etničke kontrole nad političkom vlasti" preslikao i na institucije države garantirajući njihovu konstituciju na tripartitnoj osnovi.

Ovo uvodno pojašnjenje je nužno radi razumijevanja (geo)političkih izazova sa kojima se Bosna i Hercegovina susreće u procesu postizanja svojih vanjskopolitičkih ciljeva, čak i nakon više od dva desetljeća od okončanja rata.

Bosna i Hercegovina na deklarativnoj razini, kako stoji u dokumentima i pratećim zakonima ima dva ključna strateška cilja, a to su integracija u NATO i EU. Navodimo da se radi o deklarativnim ciljevima, budući da trenutni geopolitički diskurs i praksa u Bosni i Hercegovini ne prate ono na što su se država i njezini politički predstavnici obavezali kroz Opće smjernice o vanjskoj politici, svoje strateške dokumente u području sigurnosti i obrane, kao i Zakon o obrani itd. Put Bosne i Hercegovine ka euroatlantskim integracijama obilježen je mnoštvom izazova, a sama država je u proteklih nekoliko godina u najvećim previranjima od okončanja rata 1995. godine. U nastavku slijedi kratka analiza (geo)političkih izazova na lokalnoj, regionalnoj i globalnoj razini u pogledu učlanjenja Bosne i Hercegovine u euroatlantske integracije.

Prvi izazov je u domeni mikrogeopolitike, odnosno stava unutarnjih aktera prema Bosni i Hercegovini i njezinim vanjskopolitičkim ciljevima. Usprkos činjenici da je rat protiv Bosne i Hercegovine okončan, vrlo je očigledno da ne postoji unutarnji konsenzus o uređenju države, što samo po sebi onemogućava ispunjavanje vanjskopolitičkih ciljeva. U dominantnoj bošnjačkoj geopolitičkoj viziji *daytonsku* Bosnu i Hercegovinu potrebno je reformirati jer je utemeljena na nepravdi i nasilju prema Bošnjacima, a njezin institucionalni i teritorijalni aranžman perpetuirao to nasilje. Dominantna hrvatska geopolitička vizija afirmira etnoteritorijalni princip na kojemu je bazirana *daytonska* Bosna i Hercegovina, ali odbacuje strukturu dva entiteta i tri konstitutivna naroda, budući da je u njihovom uvidu nužno okončati etnoteritorijalno zaokruživanje etničkih grupa. U toj viziji neophodno je formirati zasebnu teritorijalnu jedinicu sa dominantnom hrvatskom većinom. U srpskoj geopolitičkoj viziji nemogućnost Bosne i Hercegovine proizlazi iz njezine etničke strukture koja reflektira "Jugoslaviju u malom" (vidi Silber i Little, 1996, Kecmanović, 2007), što prevenira "milenijsku" težnju Srba za samoopredjeljenjem. Aktualni predsjednik Republike Srpske Milorad Dodik zaključuje da "Bosna i Hercegovina poslije raspada Jugoslavije nije politički i povijesni interes srpskog naroda. Bosna nije doživjela sudbinu bivše Jugoslavije jer ju je snažan međunarodni faktor želio očuvati na jednoj iracionalnoj priči. Kako ste mogli očuvati nešto što se zvalo Jugoslavija u malom, a niste mogli očuvati veliku Jugoslaviju, a možete očuvati malu Jugosla-

viju.”⁹ Ta imaginacija Bosne i Hercegovine kao “Jugoslavije u malom” negira nekoliko osnovnih karakteristika Bosne i Hercegovine kao profiliranog geopolitičkog prostora. O’Tuathail (2012: 46-49) pojašnjava da je Bosna i Hercegovina znatno starija od Jugoslavije, te da su njezin teritorijalni identitet i administrativna jezgra opstali usprkos činjenici da je u različitim periodima bila pod upravom velikih carstava. On također ističe da Bosna i Hercegovina nikada nije egzistirala kao skup odvojenih entiteta poput Jugoslavije, već je imala “zasebnu kulturu i identitet”, koja je dovedena u pitanje samo u uvjetima kada su *strani ili unutrašnji akteri pod utjecajem vanjskih nastojali usmjeriti BiH u drugom smjeru*. Profilacija Bosne i Hercegovine kao zasebnog geopolitičkog entiteta nije bila rezultat samo njezine opstojnosti kroz stoljeća niti karakterističnog kulturnog miljea kreiranog unutar države, već i njenog odgovora na *geopolitičke okolnosti* koje su je okruživale, njezine *geografske uhvaćenosti* između “dva moćna nacionalizirajuća projekta, destabilizaciju imperijalnim geopolitikama i pustošenje genocidnim nasiljem” (O’Tuathail, 2012: 48). Sposobnost Bosne i Hercegovine da se u takvom okružju reafirmira kao zaseban, iako krhak, geopolitički entitet je po O’Tuathailu (ibid.) ključna karakteristika koja je čini ne samo posebnom u geopolitičkom smislu, nego i različitom u odnosu na Jugoslaviju.

U uvidu srpske geopolitike, Bosna i Hercegovina ne predstavlja ništa više do prostorne kategorije unutar koje je nužno držati *status quo* i afirmirati entitete kao privremenu unutrašnju domovinu koju je nužno transformirati u državu. U tom pravcu moguće je čitati i referendumsku retoriku vladajućih struktura entiteta Republika Srpska.¹⁰ U svom denotativnom značenju referendum se može razumijevati kao izraz volje naroda i utjelovljenje direktne demokracije. Za bosanskohercegovačke uvjete važnija je njegova konotativna dimenzija, koja ima polarizirajući efekt u društvu i percipira se kao strategija za konačnu destrukcije države (vidi O’Tuathail, 2013: 171).

Iz različitih geopolitičkih vizija Bosne i Hercegovine proizlazi i različita geopolitička kultura. Geopolitička kultura po svojoj definiciji jest “kulturalna konceptualizacija” države i “njezinog jedinstvenog identiteta, pozicije i uloge u svijetu” (O’Tuathail, 2007: 21). Ova različitost

9 www.24sata.hr. 2013. Milorad Dodik: Srbi istinski nikada nisu prihvaćali Bosnu. [online] <http://www.24sata.hr/svijet/milorad-dodik-srbi-istinski-nikada-nisu-prihvacali-bosnu-296651> (13.05. 2017.)

10 Naime, Vladajuća stranka u entitetu Republika Srpska, Savez nezavisnih socijaldemokrata – Milorad Dodik” na V. saboru stranke održanom 25. travnja 2015. godine usvojio je Deklaraciju pod nazivom “Republika Srpska – slobodna i samostalna budućnost i odgovornost” najavljujući eksplicitno mogućnost referenduma o neovisnosti tog entiteta. U jednoj od točaka deklaracije navodi se da “ukoliko do kraja 2017. godine ne bude vidljivih procesa i mjerljivih rezultata uspostavljanja pozicija Republike Srpske u skladu sa Aneksom 4. Dejtonskog mirovnog sporazuma, Narodna Skupština Republike Srpske treba u toku 2018. godine raspisati referendum o samostalnom statusu Republike Srpske.”

vidjenja geopolitičke kulture, odnosno *jedinstvenog identiteta, pozicije i uloge u svijetu* međunarodne politike moguće je prikazati kroz odnos etnopolitičkih elita prema pitanjima ulaska Bosne i Hercegovine u eu-roatlantske integracije.

Kao što je već navedeno, na deklarativnoj razini integriranje Bosne i Hercegovine u Europsku uniju i Sjevernoatlantski savez predstavlja strateški interes.¹¹ Međutim, ova službena geopolitička priča na razini aktera ima drugačiji karakter, odnosno institucionalni diskurs biva osporen kontra-diskursom proizvedenim od strane unutarnjih i vanjskih geopolitičkih aktera. Kad govorimo o vanjskim akterima tu prije svega ubrajamo susjedne države, Srbiju i Hrvatsku. One svojim odnosom i diskursom prema EU i NATO-u konstruiraju ponašanje bosanskohercegovačkih aktera koji na te dvije države gledaju kao na vanjske domovine. Za potrebe ove kratke analize osvrnut ćemo se i na snažan ruski utjecaj koji se ostvaruje preko Srbije i entiteta Republika Srpska na Bosnu i Hercegovinu.

Srbija ima dijametralno suprotan odnos prema dvije sfere euroatlantskih integracija. S jedne strane, postoji kontinuirana opredijeljenost prema integraciji u EU, koju otežava uvjetovanost integracijskog procesa kosovskim pitanjem. Međutim, čak i ova opredijeljenost može se smatrati samo deklarativnom, budući da je novi predsjednik, a bivši premijer, Srbije Aleksandar Vučić koristi kao sredstvo gradnje iliberalnog poretka u toj državi.

S druge strane, približavanje Sjevernoatlantskom savezu se tretira kao tabu tema zbog bombardiranja Srbije 1999. godine radi zaustavljanja sukoba na Kosovu. Taj odnos se reflektira i na srpsku politiku u Bosni i Hercegovini. Postoji isto tako deklarativna opredijeljenost prema europskim integracijama koja je opterećena kosovskim sindromom. Pod kosovskim sindromom razumijevamo opterećenost srpske politike uvjerenjem da ulazak u EU podrazumijeva odricanje od teritorijalnog suvereniteta. Upravo se na ovaj način u Republici Srpskoj iščitavaju zahtjevi Europske unije za boljim funkcioniranjem Bosne i Hercegovine. "U Republici Srpskoj ne smatramo da su europske integracije jedina alternativa kojoj mi moramo da se posvetimo do određene mjere da bi mogli da izgubimo svoj suverenitet i autonomiju. Uvijek smo govorili da mi želimo da idemo ka Europi, jer jesmo europska struktura, ali to ne može da ide na teret naše autonomije. Ono što nije dobro je da se europski put u BiH koristi za uspostavljanje novog političkog sistema na štetu RS. U tom slučaju prihvatanje EU kao jedine alternative bi značilo prihvaćanje da mi kao RS budemo uništeni. Mi to naravno nećemo dozvoliti. Ako bi morali da biramo

11 "Opći pravci i prioriteti za provođenje vanjske politike Bosne i Hercegovine." 2003. <http://www.predsjednistvobih.ba/vanj/?cid=3564,2,1> (accessed 18 Jul 2013). vidi član 84 "Zakon o odbrani Bosne i Hercegovine." 2005. <http://mod.gov.ba/files/file/zakoni/Zakon-o-odbrani-bs.pdf> (10.05.2017).

između Europe i RS, uvijek ćemo prihvatiti Srpsku. RS je važnija od EU.” (Dodik u: Mrđić, 2012).

Diskurs koji koristi teritorijalnost kao formu afektiranja i kontroliranja grupe kojoj je upućen, a konstituiran je pod utjecajem srbijske politike prema članstvu u NATO-u, prisutan je i u objašnjenju koje u razgovoru sa autorima nudi Mladen Ivanić, član Predsjedništva Bosne i Hercegovine iz reda srpskog naroda. “Ne možemo se dogovoriti o punopravnom članstvu u NATO-u dok je Srbija neutralna, odnosno, ne želi biti članica NATO-a. Razlog je čisto sigurnosni. Niti jedan političar iz Republike Srpske neće pristati na mogućnost da Oružane snage BiH kao članica NATO-a dođu na granicu sa Srbijom i sutra, hipotetički, budu u poziciji da se sukobe sa Srbijom koja nije članica NATO-a. Onoga trenutka kada Srbija odluči da postane članica vjerujem da ćemo i mi brzo krenuti tim putem, a ja sam uvjeren da Srbija neće ostati van NATO-a” (Ivanić, 2013).¹²

Hrvatski i bošnjački etnopolitički poduzetnici afirmiraju učla-njenje Bosne i Hercegovine u euroatlantske integracije, ali ih pod-jednako geo-politiziraju, sugerirajući da je preduvjet integracijama normalizacija države. Ta neelaborirana normalizacija države o kojoj govore bošnjačke političke elite se u drugim etnopolitičkim taborima, naročito u kontekstu europskih integracija, čita kao *ideološka floskula u službi većinskog bošnjačko-bosanskog nacionalizma* (vidi Status 2010: 17), dok se u hrvatskom slučaju ‘normalizacija države’ promatra kroz prizmu njezine teritorijalne reorganizacije, a europske integracije vide kao sredstvo, a ne put rješavanja hrvatskog pitanja u Bosni i Hercegovini, koje se ne tretira kao političko već geo-političko.

Republika Hrvatska načelno podržava euroatlantske integracije Bosne i Hercegovine, ali kroz svoju vanjsku politiku već dugi niz godi-na afirmira stav o federalizaciji Bosne i Hercegovine. Pritom se kon-cept federalizacije različito čita i eksploatira u unutrašnjim političkim previranjima u BiH. Hrvati u BiH ga doživljavaju kao etnoteritorijal-no zaokruživanje i stvaranje nove hrvatske federalne jedinice. Srpski politički predstavnici podržavaju ovu ideju ukoliko bi se federalizirala samo Federacija Bosne i Hercegovine. Bošnjački predstavnici su protiv ideje federalizacije, ali bi je čak i podržali ukoliko bi se ona odnosila na cijeli teritorij Bosne i Hercegovine, a ne samo Federaciju BiH.

Ako se nakon ovog kratkog skiciranja odnosa unutarnjih i vanj-skih aktera prema euroatlantskim integracijama osvrnemo na kon-cept geopolitičke vizije, moguće je vidjeti da ne postoji jedinstvena geopolitička kultura u Bosni i Hercegovini. To odsustvo zajedničke geopolitičke kulture reflektira se i na identifikaciju sa državom, koja je važan preduvjet za mogućnost realiziranja vanjskopolitičkih ciljeva, kao što je članstvo u euroatlantskim integracijama. U srpskom slučaju

12 Istraživački intervju vođen 17.01. 2013. godine

razina identifikacije sa državom završava na razini entiteta, što se reflektira i u doživljaju države među srpskom populacijom, unutar koje prema neovisnim istraživanjima čak 59,3 posto želi živjeti u neovisnoj Republici Srpskoj, dok bi 11,1 posto željelo vidjeti RS kao dio Srbije (UNDP, 2013: 41). Budući da Bosna i Hercegovina egzistira kao polarizirano društvo, stupanj identifikacije i hrvatskog naroda sa državom kao geopolitičkim entitetom je na niskoj razini (20,9 posto), a identifikacija je usmjerena na kantone koji bi trebali tvoriti anticipirani treći entitet kao formu unutarnje domovine Hrvata u Bosni i Hercegovini, što podržava 37,7 posto ispitanika. Taj nizak stupanj identifikacije pokazuje da se članstvo u etničkoj grupi preferira naspram pripadnosti državi, a teritorijalizacija etniciteta afirmira što je objašnjivo zbog činjenice da se od 1990. godine politička, društvena i ekonomska mobilizacija odvija uzduž etničkih linija. Bošnjaci se najснаžnije identificiraju sa Bosnom i Hercegovinom (36,7 posto), iako značajan postotak odgovora (16,6 posto) koji bi preferirali poseban bošnjački entitet ili državu, odnosno neku drugu formu organizacije države (17,3 posto) afirmira našu tvrdnju da *daytonska* BiH nema potpunu podršku niti kod Bošnjaka.

Postoji očigledna podijeljenost duž etničkih linija i u pogledu podrške integracijama Bosne i Hercegovine u EU i NATO. Dok je u razdoblju od 2009. do 2012. godine podrška ulasku u NATO u Federaciji porasla sa 73% na 82%, u Republici Srpskoj se kretala od 30% do 38% u istom razdoblju (Vanjskopolićka Inicijativa 2012: 7–10). Posljednje istraživanje javnog mnijenja iz 2017. godine pokazuje da je taj postotak među Bošnjacima i Hrvatima 84%, a samo 9% Srba podržava ulazak u NATO. Iako u pogledu članstva u EU među Srbima postoji natpolovična podrška od 53% i ovdje se vidi značajna diskrepancija u odnosu na Bošnjake (80%) i Hrvate (86%) (IRI BiH, 2017).

Osim prethodno navedenih razloga različitog pogleda na euroatlantske integracije, ovdje je značajno uvesti i jedan dodatni faktor. To je utjecaj Rusije, koji otvara mogućnost osnaživanja euroazijskih geopolitičkih stavova koji zagovaraju intenziviranje odnosa sa Rusijom na račun euroatlantskih integracija. U takvim uvidima Rusija se smatra vrijednosnom, političkom i svakom drugom alternativom Zapadu. Rusija je u posljednjem desetljeću prepoznala trend opadanja interesa zapadnih aktera za regiju, poglavito Bosnu i Hercegovinu. Posebno je ofanzivno krenula u medijsku propagandu u Srbiji. Samo u posljednjih nekoliko godina otvoren je niz informativnih portala (*pravda.rs*, *sputnik.rs*, *ruskarec.rs*...) koji promoviraju rusku politiku u regiji, te pokušavaju promovirati antizapadni sentiment instrumentalizirajući u tu svrhu NATO intervenciju na Kosovu, zapadne sankcije protiv Rusije i sl.

Ideja uključivanja ovih prostora u euroazijske integracije svoje zagovornike ima među intelektualnom elitom Ruske Federacije. Aka-

demik Igor Panarin, profesor na Diplomatskoj akademiji Ministarstva vanjskih poslova Ruske Federacije, afirmira ideju o četiri prijestolnice Euroazijske unije, od kojih bi se jedna nalazila u Beogradu (Prokrović, 2012: 446). Ova (neo)euroazijska ideja ima svoje poklonike i u Srbiji, ali i u bosanskohercegovačkom entitetu Republika Srpska. Nakon deklarativnog zaokreta bivšeg premijera i sadašnjeg predsjednika Srbije Aleksandra Vučića od te ideje, barjak neoeuroazijstva preuzeo je predsjednik entiteta Republika Srpska, Milorad Dodik. On se nametnuo kao najgorljiviji saveznik, nudeći Rusiji poziciju staratelja. Imajući iskustvo u proizvodnji i održavanju zamrznutih konflikata u postsovjetskom prostoru, Rusija je u Bosni i Hercegovini zauzela prostor koji su joj ostavile Sjedinjene Države i Europska unija. Imajući u vidu kompliciran ustavni dizajn i neriješene unutarnje odnose koje održavaju permanentnu krizu u Bosni i Hercegovini, Rusija je preko Srbije i Republike Srpske, usprkos geografske udaljenosti, uspjela Bosnu i Hercegovinu transformirati u svoje bliže susjedstvo (vidi Turčalo & Bećirević, 2014).

Taj *alternativni put razvoja* o kojem govori vladajuća struktura u entitetu Republika Srpska dosad je pokazala razorne efekte na euroatlantske integracije Bosne i Hercegovine. Reformski procesi su potpuno zaustavljeni, a referendumska i secesionistička retorika postala je stalno mjesto u političkom govoru predstavnika najsnažnije političke stranke u RS-u, SNSD-a, ne samo u predizborno vrijeme. Iako lista neriješenih odnosa i problema ne završava secesionističkim diskursom u RS-u, to jest i bit će još dugo najveća prijetnja opstanku države.

Istovremeno snažna ruska podrška održavanju *statusa quo* u Bosni i Hercegovini, koja je demonstrirana i kroz Vijeće za implementaciju mira, gdje je Rusija konstantno oponirala svakoj ideji proaktivnijeg djelovanja radi odmrzavanja reformi, predstavljala je signal za nastavak destrukcije države.

Nefunkcionalnost regije ispunjene zamrznutim bosanskohercegovačkim konfliktom, te fragmentirane uzduž etničkih linija doima se kao politički ideal Ruske Federacije, koji joj treba omogućiti da Zapadni Balkan (po)ostane dijelom ruske interesne sfere. Ruske namjere da preko entiteta Republika Srpska, Bosna i Hercegovina, ali i ostatak Zapadnog Balkana koji nije integriran u NATO i EU, postanu dio ruske interesne sfere, zahtijevaju ozbiljan tretman euroatlantskih saveznika. Ozbiljna strategija koja bi se suprotstavila ovakvim ruskim namjerama za sada nije vidljiva.

(Geo)political and security challenges to democratic consolidation of transition countries: case study of Bosnia and Herzegovina

SUMMARY: Authors analyse complex security discourse and events at the end of 20th and beginning of 21st century, focusing on the transformation of (geo)political and security challenges to transition countries. Bosnia and Herzegovina is used as case study since the country – even after more than 20 years after the end of Bosnian war – is facing challenges specific for transition countries. As a micro-study within this Bosnian-Herzegovinian case study the authors use the example of Euro-Atlantic integration, that is defined as strategic foreign policy goal of the country. Strategic documents and laws regulating defence, security and foreign policy of the country determine both – NATO and EU integration – as strategic goals. We emphasize declarative nature of these strategic goals, since the geopolitical discourse and practice in Bosnia and Herzegovina do not show commitment of political representatives to the General Directions and Priorities of implementation of Foreign Policy of B&H and Law on Defence. Euro-Atlantic integration of Bosnia and Herzegovina faces a series of challenges, and in past few years the country has been in the middle of the strongest turmoil since the end of 1995. In this context authors offer an analysis of (geo)political challenges of Bosnia and Herzegovina at local, regional, and global level.

KEY WORDS: security, Euro-Atlantic integration, Bosnia and Herzegovina, geopolitics, NATO, EU, Russia

* Izet Beridan, PhD, Faculty of Political Science, University of Sarajevo.
E-MAIL: izet.beridan@fpn.unsa.ba

** Mirza Smajić, PhD, Faculty of Political Science, University of Sarajevo.
E-MAIL: mirza.smajic@fpn.unsa.ba

*** Sead Turčalo, PhD, Faculty of Political Science, University of Sarajevo.
E-MAIL: sead.turcalo@fpn.unsa.ba

Literatura

- Abazović, D. Mirsad. 2012. *Državna bezbjednost, Uvod i temeljni pojmovi*, Izmijenjeno i dopunjeno izdanje. Sarajevo: Fakultet za kriminalistiku, kriminologiju i sigurnosne studije.
- Abazović, D. Mirsad. 2008. *Ogledi o bosanskohercegovačkoj zbilji*, Sarajevo: DES.
- Aurel, Croissant. Merkel, Wolfgang. 2004. 'Conclusion: good and defective democracies', *Democratization*, 11: 5, 199-213
- Bajagić, Mladen. 2007. *Osnovi bezbednosti*. Beograd: Kriminalističko-policijska akademija.
- Beridan, Izet. 2008. *Politika i sigurnost*, Sarajevo: Fakultet političkih nauka.
- Brodocz A., Llangne M., Schaal G. (ed.) 2008. *Bedrohungen der Demokratie*, Wiesbaden: Vs Verlag für Sozialwissenschaften.
- Buxton, Julia. 2006. *Securing Democracy in Complex Environments*, *Democratization*, 13:5, 709-723.
- Ćurak, Nerzuk. 2009. *Filozofija zagrljaja*, Sarajevo: IK Rabic.
- Ćurak, Nerzuk. 2011. *Izuještaj iz periferne zemlje, Gramatika geopolitike*, Sarajevo: Fakultet političkih nauka.
- Chalk, Peter. 2000. *Non-military Security and Global order*. London: Palgrave MacMillan.
- Defarges, M. Philippe. 2006. *Geopolitički rječnik*, Zagreb: CPI.
- Dryzek S. J. Holmes L. 2002. *Post-communist Democratization*, Cambridge: Cambridge University Press.
- Gromes, Thorsten. 2007. *Demokratisierung nach Bürgerkriegen*, Frankfurt a. Main: Campus Verlag.
- Heller, Gret. 2006. *Granice solidarnosti, Evropa i SAD u ophođenju sa državom, nacijom i religijom*, Sarajevo: Buybook.
- Huntington, P. Samuel. 1997. *Sukob civilizacija i preustroj svjetskog poretka*, Zagreb: Izvor.
- Hobsbawm, Eric. 2002. *Doba Ekstrema*, Istorija Kratkog Dvadesetog Veka 1914-1991, Beograd: Dereta.
- Hobsbawm, Eric. 2008. *Globalizacija, demokratija i terorizam*, Beograd: Arhipelag.
- Heywood, Andrew. 2004. *Politika*, Beograd: Clio.
- Jarstad, Anna. Sisk, Timothy (ed). 2008. *From War to Democracy*. Cambridge: University Press.
- Sarajlić-Maglič, Denisa. 2008. *EU politika demokratizacije u BiH – Ispravni principi, pogrešne politike*, Program podrške istraživanjima u oblasti javnih politika 2007-2008, Sarajevo: Fond otvoreno društvo BiH, str.1-20.
- Smajić Mirza, Turčalo Sead. Franić Davor. 2013. Procjene sigurnosnih prijetnji u Bosni i Hercegovini – stanje i izazovi u: Zbornik radova "Dani kriznog upravljanja 2013". Velika Gorica: Veleučilište Velika Gorica, str. 258-274.
- Smajić Mirza, Seizović Zarije, Turčalo Sead. 2017. *Humana sigurnost u postkonfliktnom kontekstu*. Sarajevo: Fakultet političkih nauka.
- Seroka, Jim. 2010. *Unapređenje demokratizacije na zapadnom Balkanu: Vreme za promenu*, u: Podunavac M., Država i demokratija, Beograd: Službeni glasnik. str. 207-220.
- Schmitz P.H., Sell, K. 1999. *International Factors in Processes Political Democratization* u: Grugel Jean (ed.): *Democracy without Borders*, Routledge, London and

- New York, str. 23-42.
- Krahman, Elke (ed.). 2005. *New Threats and New Actors in International Security*, New York: Palgrave Macmillan.
- Kirchner, J. Emil, Sperling, J. (ed.). 2007. *Global Security Governance, Competing perceptions of security in the 21st century*, New York-London: Routledge.
- Kissinger, Henry. 2003. *Treba li Amerika vanjsku politiku*, Zagreb: Golden marketing.
- Kneuer, Mariane. 2007. *Demokratisierung durch die EU*, Wiesbaden: Vs-Verlag für Sozialwissenschaften.
- Kegley C.V., Wittkopf R. J. 2004. *Svetska politika, trend i transformacija*, Beograd: Centar za studije Jugoistočne Evrope, Fakultet političkih nauka, Diplomatska akademija Ministarstva spoljnih poslova SiCG.
- Keane, John. 2010. *Osobnost demokratije: Šta je u demokratiji, dobro? u: Podunavac M., Država i demokratija*, Beograd: Službeni glasnik. str. 21-31.
- Mladen Ivanić. 2013. autorski intervju. 17.01. 2013.
- Magyar, P. Karle. 1996. *Global Security Concerns, Anticipating the Twenty-First Century*, Alabama: Air University Press.
- Mitchell, Audra. 2010. *Peace beyond Process?* Millennium-Journal of International Studies. 38, pp. 641-664.
- Nye S. Joseph. 2006. *Kako razumevati međunarodne sukobe*, Beograd: Stubovi kulture.
- International Republican Institute. 2017. *Bosnia and Herzegovina: Attitudes on Violent Extremism and Foreign Influence*.
- O'Tuathail (Tol), Gearoid. 2007. *Uvod u geopolitiku*. Zagreb: Politička kultura.
- Reiber, Tatjana. 2009. *Demokratieforderung und Friedenskonsolidierung*, Wiesbaden: Vs Research.
- Tatalović, Siniša, Bilandžić, Mirko. 2005. *Osnove nacionalne sigurnosti*, Zagreb: MUPRH.
- Turčalo, Sead. 2009. *Institucionaliziranje međunarodne zajednice u Bosni i Hercegovini*, magistrarski rad, Sarajevo: Fakultet političkih nauka.
- Turčalo, Sead, Bećirević. Edina. 2014. *The geopolitical dimensions of the crisis in Ukraine and reflections on Bosnia and Herzegovina*. Sarajevo: Democracy and Security in Southeastern Europe, Vol. 5, Issue 1-2.
- Turčalo, Sead, Kapidžić, Damir. 2014. *NATO Integration of Bosnia and Herzegovina: The pursuit of local ownership in externally-led state building*. Croatian International Relations Review. Vol. 20, Issue 71.
- Van Kreveld, Martin. 2010. *Transformacija rata*, Beograd: JP Službeni glasnik.
- Vanjskopolićka inicijativa. 2012. *Proširenje NATO-a na Bosnu i Hercegovinu*. Sarajevo: (Korak ka stabilnosti ili Ne računaj NATO).
- Lisica, Darvin. 2011. *Sigurnosni rizici i temeljne društvene vrijednosti u Bosni i Hercegovini – Temeljne društvene vrijednosti*, Knjiga 1, Sarajevo: Fakultet političkih nauka.
- UNDP. 2013. Public opinion poll. [online]: http://ba.one.un.org/content/dam/unct/bih/PDFs/Prism%20Research%20for%20UN%20RCO_Statistical%20report.pdf (23.05.2017.)
- <http://www.pecat.co.rs/2011/05/milorad-dodik-srpska-je-vaznija-od-evrope/> (22.05.2017.)

[http://www.24sata.hr/svijet/
milorad-dodik-srbi-istinski-
nikada-nisu-prihvacali-
bosnu-296651](http://www.24sata.hr/svijet/milorad-dodik-srbi-istinski-nikada-nisu-prihvacali-bosnu-296651) (13.05.2017.)

[http://www.assembly-weu.org/en/
documents/Fact%20sheets/14E_
Fact_Sheet_Berlin_Plus.pdf](http://www.assembly-weu.org/en/documents/Fact%20sheets/14E_Fact_Sheet_Berlin_Plus.pdf)
(15.10.2017.)

[http://mod.gov.ba/files/file/
zakoni/Zakon-o-odbrani-bs.pdf](http://mod.gov.ba/files/file/zakoni/Zakon-o-odbrani-bs.pdf)
(10.05.2017.)

163

**Izet Beridan, Mirza
Smajić i Sead Turčalo**
*(Geo)politički i
sigurnosni izazovi
demokratskoj
konsolidaciji
tranzicijskih država:
slučaj Bosne i
Hercegovine*